

Anne-Marie Poorthuis (poorthuis@netwerkimpuls.nl of 06-12395394)

Na dit hoofdstuk kun je:

- een netwerk analyseren,
- een kennisinfrastructuur opzetten,
- een netwerkomgeving voorbereiden,
- een netwerkprogramma ontwerpen.

5.1. Inleiding

Bouwen aan netwerken is een basisvaardigheid voor veiligheidsfunctionarissen en dat is niet voor niets. Door het bouwen aan netwerken kun je in een bepaald veiligheidsgebied, zoals een stad, een wijk of een bedrijf:

- betrokkenheid bij veiligheid zichtbaar maken,
- kennis over veiligheid toegankelijk maken,
- inzet voor veiligheid afstemmen,
- vermogen tot veiligheid versterken.

Veiligheid is een thema dat iedereen aangaat die leeft of werkt in een bepaald gebied. Als veiligheidsfunctionaris sta je voor de uitdaging om de aandacht voor veiligheid in dat gebied levend te houden. Betrokkenheid, kennis, inzet en vermogen zijn daarvoor de bouwstenen. Deze bouwstenen zijn dynamisch. Dit hoofdstuk beschrijft hulpmiddelen die je kunt gebruiken om te zorgen dat de bouwstenen blijven aansluiten bij de actuele situatie in dat gebied en bij de veiligheidsvragen die daaruit voortkomen.

Dit hoofdstuk begint met een overzicht van de bouwstenen (5.2) en beschrijft dan achtereenvolgens elk van deze bouwstenen en de daarbij horende hulpmiddelen. De *netwerkanalyse* is een hulpmiddel waarmee je betrokkenheid bij initiatieven op het gebied van veiligheid analyseert en het bouwen aan netwerken ondersteunt (5.3). Het *kennisweb* is een digitaal hulpmiddel voor het verzamelen, toegankelijk en zichtbaar maken van kennis en het bouwen aan een kennisinfrastructuur (5.4). Het *netwerkomgevingsmodel* is een hulpmiddel voor het afstemmen van de inzet voor veiligheid vanuit verschillende invalshoeken en het creëren van een netwerkomgeving voor integrale veiligheid (5.5). Het *netwerkprogramma* is een hulpmiddel om een beweging op gang te brengen en het vermogen te versterken om vraagstukken van integrale veiligheid aan te kunnen (5.6).

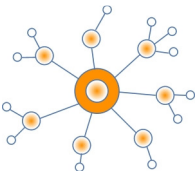
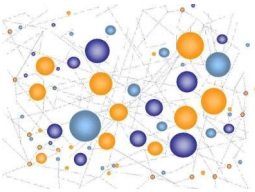

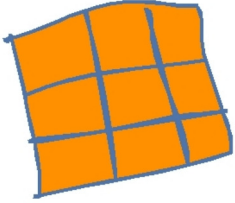
Het overzicht van bouwstenen en hulpmiddelen dat dit hoofdstuk biedt, kun je gebruiken als hulpmiddel om gestructureerd te werk te gaan en als geheugensteun om na verloop van tijd te zien of je alle mogelijkheden benut. De uitdaging bij uitstek voor de veiligheidsfunctionaris is het zorgen voor een veiligheidsgebied waarin het bouwen aan netwerken voor integrale veiligheid vanzelfsprekend is voor alle betrokkenen. Daarbij werken de vier bouwstenen voortdurend op elkaar in en vormen samen een *dynamisch netwerkpatroon*. Met enkele opmerkingen over dat patroon sluit dit hoofdstuk af (5.7).

5.2 De vier bouwstenen

Je kunt bij het bouwen aan netwerken vier bouwstenen hanteren: betrokkenheid, kennis, inzet en vermogen. Deze bouwstenen hangen met elkaar samen maar krijgen elk op eigen wijze

vorm: betrokkenheid ordent zich in een netwerk, kennis in een infrastructuur, inzet in een netwerkomgeving en vermogen in een netwerkprogramma (tabel 5.1).

Tabel 5.1: de vier bouwstenen bij het bouwen aan netwerken (Poorthuis, 2008)

	<p>Ordenen van betrokkenheid in een netwerk Betrokkenheid bij veiligheid maak je zichtbaar via <i>kernen</i> en <i>netwerken</i>. Elke kern waarmee je contact maakt, geeft ook weer een netwerk. Met de netwerkanalyse orden je <i>wat</i> er allemaal betrokken is bij een initiatief en maak je inzichtelijk <i>wie</i> het initiatief dragen of 'schakel' zijn (zie 5.3).</p>
	<p>Ordenen van kennis in een infrastructuur Kennis van veiligheid maak je toegankelijk via <i>knooppunten</i> en <i>verbindingen</i>. Door het verbinden van knooppunten ontstaat een infrastructuur. Een infrastructuur van knooppunten en verbindingen wordt ook wel een nodaal netwerk genoemd. Knooppunten zijn dan nodes. Elk knooppunt geeft toegang tot een unieke verzameling van kennis en in elk knooppunt komen stromen van kennis bij elkaar (zie 5.4).</p>
	<p>Ordenen van inzet in een voorbereide netwerkomgeving De inzet voor veiligheid integreert via <i>invalshoeken</i> en <i>betrekkingsniveaus</i>. Vanuit verschillende invalshoeken is er aandacht voor veiligheid en zijn er (professionele en informele) functies die zich speciaal inzetten voor veiligheid. Bij deze integrale benadering gaat het om afstemming van uitgangspunten, functies en werkwijzen zodat de 'voorbereide netwerkomgeving' voor veiligheid (zie 5.5) verschijnt.</p>
	<p>Ordenen van vermogen in een netwerkprogramma Vermogen tot veiligheid versterk je via <i>thema's</i> en <i>programmalijnen</i>. Met een thema als vertrekpunt schep je ruimte om veiligheid te onderzoeken. Met een <i>programmalijn</i> zet je een weg uit en bouw je vanuit het potentieel dat er is aan vermogen. In het netwerkprogramma gaat het dan om het onderzoekend bouwen aan vermogen (zie 5.6).</p>

In de volgende paragrafen worden de vier bouwstenen nader toegelicht en wordt bij elk van de bouwstenen een hulpmiddel besproken dat je kan gebruiken om met de betreffende bouwsteen aan de slag te gaan.

5.3. Betrokkenheid als bouwsteen - de netwerkanalyse als hulpmiddel

Een eerste bouwsteen voor het bouwen aan netwerken rond integrale veiligheid is *betrokkenheid*. Het is raadzaam het werken aan veiligheid in een bepaald gebied te beginnen bij alles wat betrokken is. Wat is er allemaal al in een gebied? Welke ideeën zijn er over veiligheid? Welke middelen worden ingezet om veiligheid te realiseren of te handhaven? Welke voorbeelden laten mensen zien? Welke initiatieven worden genomen?

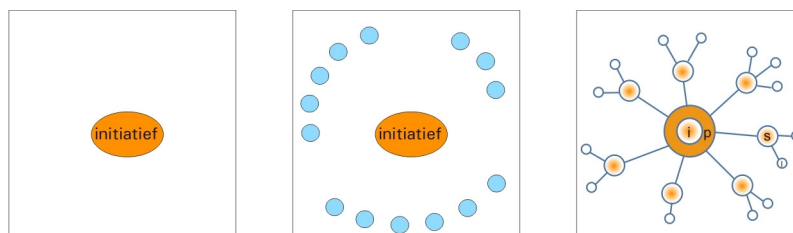
Als je start als veiligheidsfunctionaris sta je er nog alleen voor. Het kan heel goed zijn dat niemand in het gebied nog weet heeft van je functie als veiligheidsfunctionaris en wat je precies komt doen. Ook heb je nog geen contact gemaakt met alles wat er is rond veiligheid in

het gebied. Je begint als veiligheidsfunctionaris te bouwen aan een netwerk voor integrale veiligheid door alles wat er bij betrokken is zichtbaar te maken, schakels te zoeken die daartoe toegang geven en partners te vinden die het werken aan integrale veiligheid met jou willen dragen. Hulpmiddel hierbij is de netwerkanalyse voor initiatiefnemers (Poorthuis, 2006). Deze netwerkanalyse is medio jaren negentig ontwikkeld en wordt zowel bij het nemen van een initiatief als bij het onderzoeken van een thema veelvuldig gebruikt.

De netwerkanalyse is een instrument om te ordenen *wat* er allemaal betrokken is bij een initiatief en inzichtelijk te maken *wie* het initiatief dragen of schakel zijn (zie figuur 5.1). Daarmee komt het netwerk van integrale veiligheid in beeld. In essentie beschouwen we een netwerk als een dynamische aaneenschakeling van relaties die mensen leggen tussen een bepaalde *kern* die uitstraalt en aantrekt en alles wat daarbij betrokken is (Poorthuis, 2004). Zo'n kern kan elk initiatief zijn op veiligheidsgebied, zoals het ontwikkelen van een nieuw veiligheidskeurmerk of een actie tegen de gevaarlijke verkeerssituatie bij een school. Wordt het initiatief als kern losgelaten dan valt het netwerk en alles wat erbij betrokken is weer uiteen. Door een nieuw initiatief krijg je weer een nieuwe kern en vormt zich weer een nieuw netwerk.

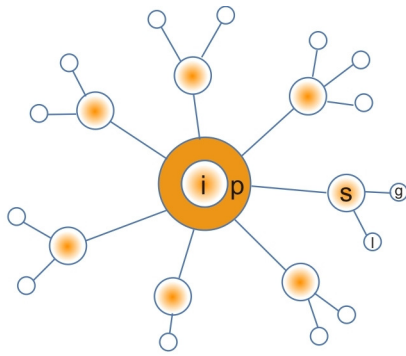
Bruno Latour (2005) gaat er bij zijn actor-netwerktheorie vanuit dat ieder mens is ingebed en handelt binnen netwerken. Deze netwerken gaan niet alleen over mensen, maar omvatten entiteiten zoals ideeën, mensen, middelen, gedachten, bronnen, materialen, software enzovoort. Dit uitgangspunt hanteren wij ook bij de netwerkanalyse voor initiatiefnemers. Het netwerkanalysemodel (zie figuur 5.1) bestaat uit een kern, een kring van alles wat betrokken is (ingrediënten/entiteiten) en vijf netwerkposities.

Figuur 5.1: Stappen van de netwerkanalyse (Poorthuis, 2006)

Je begint met het initiatief, de kern van het netwerk in het midden te zetten op een groot papier. Dan orden je alles *wat* betrokken is bij het initiatief in een ruime kring. Vervolgens onderscheid je netwerkposities *tussen* de kern en de kring van betrokkenheid. Zo komt een netwerk van relaties in beeld.

Figuur 5.2: posities in het netwerk (Poorthuis, 2006)

i= initiatiefnemer p=partner s=schakel
l=leverancier g=gebruiker

Er zijn vijf posities in het netwerk:

- De *initiatiefnemer* start het initiatief, begint vaak alleen en gaat op zoek naar betrokkenheid.
- *Partners* zetten hun schouders onder het initiatief, geven het voorbeeld, dragen het uit en accepteren de consequenties.
- *Schakels* maken verbinding, zijn ambassadeurs en geven toegang tot bronnen.
- *Leveranciers* brengen hun specialisme, middelen en materialen in.
- *Gebruikers* benutten een netwerk voor het vinden van antwoorden op vragen en als basis voor hun handelen.

Betrokkenen kunnen meerdere posities innemen in het netwerk. Iedereen die betrokken is bij het initiatief, is gebruiker en leverancier. In feite is er in een netwerk altijd sprake van wederkerigheid, van geven en nemen, van brengen en halen. Wel kan per persoon de nadruk verschillen. Bij de één ligt de nadruk op brengen en bij de ander op halen. Ook kan iemands positie veranderen: op een bepaald moment is hij of zij leverancier (brengt iets in) en op een ander moment gebruiker (put uit het netwerk).

Naast leveranciers en gebruikers zijn sommige betrokkenen schakel en een enkeling is partner. Het netwerk is dynamisch en posities kunnen verschuiven. Zo kan een leverancier partner worden. Partners komen meestal in de loop van de tijd vanuit hun groeiende betrokkenheid naar je toe.

Netwerkposities staan los van formele functies, het gaat om feitelijke betrokkenheid en niet om wat je vindt of verwacht dat iemand moet doen.

Je begint als veiligheidsfunctionaris bij je eigen betrokkenheid bij veiligheid. Je neemt het initiatief om veiligheid in het gebied *aandacht* te geven. Je bouwt aan een netwerk van betrokkenheid rond veiligheid, onderscheidt posities in het netwerk en maakt contacten. In wezen begint de aandacht voor veiligheid bij alledaagse activiteiten van alle medewerkers in organisatie (zie par. 28.3). Zodra anderen in contact komen met jouw initiatief om aandacht te geven aan veiligheid ontstaat uitstraling en aantrekkingskracht. Betrokkenheid kun je niet direct sturen. Betrokkenheid ontstaat door de (positieve of negatieve) aantrekkingskracht van het initiatief en het netwerk.

Door contact te maken met betrokkenen op het gebied van veiligheid en met deze contacten weer een netwerkanalyse te maken, komen steeds meer initiatieven en netwerken op het gebied van veiligheid, in beeld. Mensen worden zich dan ook bewust van deze netwerken. Voor het maken van een netwerkanalyse kun je contacten individueel of in groepen uitnodigen. Je kunt bijvoorbeeld zelf als wijkagent of als kwartiermaker bezig zijn met veiligheid in de wijk en met iemand van de brandweer een netwerkanalyse maken rond de brandveiligheid in de wijk. Of je kunt als beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid naar aanleiding van een jeugdbende in de wijk, het initiatief nemen om 'vertrouwen in jongeren in de wijk' tot thema te maken en met een bewoner, een wijkagent, een jongere, een opbouwwerker en een winkelier samen een netwerkanalyse gaan maken. Iedereen die er bij betrokken is, brengt

weer andere betrokkenheid in beeld. Door gebruik te maken van de netwerkanalyse, breng je ook het denken in netwerken op gang en bouw je aan de vanzelfsprekendheid dat bij elk initiatief gekeken wordt naar alles *wat* er bij betrokken is en *wie* posities van betrokkenheid innemen.

5.4. Kennis als bouwsteen – het kennisweb als hulpmiddel

Tweede bouwsteen voor het bouwen aan netwerken rond integrale veiligheid is *kennis*. Als veiligheidsfunctionaris heb je er belang bij dat alle personen in het gebied zich bewust zijn van veiligheid, delen wat ze weten van veiligheid en met elkaar een kennisvoorraad opbouwen en zorgen dat de kennis toegankelijk is. Het is een uitdaging voor de veiligheidsfunctionaris om in het gebied te bouwen aan veiligheidsbewustzijn en kennis zichtbaar en toegankelijk te maken. Kennis zit overal: in de hoofden van mensen, in gewoonten, in netwerken, in beelden en woorden die worden vastgelegd, in gesprekken die worden gevoerd, in de organisatie van activiteiten enzovoort.

Hulpmiddel hierbij is een kennisweb, een digitale aanpak voor het verzamelen, zichtbaar en toegankelijk maken van kennis in netwerken. Voor het inrichten van een kennisweb ontwerp je een eigen menu met knoppen, dat aansluit bij het betreffende veiligheidsgebied (figuur 5.2). Daarbij kun je ook gebruik maken van verschillende webtools, zoals forums en weblogs. Soms kun je gebruik maken van een al beschikbare digitale kantooromgeving en proberen deze in te richten als een kennisweb met een eigen menu. Met het kennisweb verzamel je materiaal over alles wat met veiligheid in het gebied te maken heeft zoals: uitspraken, activiteiten, voorbeelden, initiatieven, documenten, inspiraties en thema's. In eerste instantie is het kennisweb vooral nog een hulpmiddel voor je eigen geheugen, dat je wilt delen met anderen en waaraan je werkt om het actueel te houden en aantrekkelijk te maken voor iedereen die betrokken is bij integrale veiligheid. Gaandeweg kan het kennisweb uitgroeien tot een hulpmiddel waaraan een diversiteit van betrokkenen iets toevoegt en dat alle betrokkenen kunnen raadplegen.

Figuur 5.3: voorbeeldmenu kennisweb

Veiligheid in de wijk			
uitspraken	initiatieven en netwerken	voorbeelden	activiteiten
thema's	vragen	achtergrond materiaal	werkwijze veiligheidsfunctionaris

Door het identificeren van knooppunten ('nodes') die toegang geven tot kennis over veiligheid, bouw je aan een kennisinfrastructuur. Een infrastructuur met knooppunten wordt ook wel een nodaal netwerk genoemd. Een nodaal netwerk bestaat niet uit één kern met een netwerk, maar uit een veelheid van knooppunten en verbindingen. Vanuit elk knooppunt kun je toegang krijgen tot de kennisinfrastructuur en je eigen weg bewandelen in het zoeken naar de kennis over veiligheid die je graag wilt hebben. Knooppunten kunnen bijvoorbeeld experts en ervaringsdeskundigen zijn of databanken, organisaties en platforms maar ook een bewoner of

een medewerker die zich actief met veiligheid bezig houdt. Bij een knooppunt komen verschillende stromen van kennis bij elkaar en dat geeft toegang tot een unieke verzameling van kennis. Door verbindingen te maken tussen knooppunten ontstaat een infrastructuur en wordt kennis toegankelijk. Het elders in dit boek opgenomen voorbeeld van informatievoorziening aangaande overstromingen (paragraaf 32.5, tweede kader) laat het belang er van zien. Informatie zit vaak verspreid en moet direct binnen het netwerk van betrokkenen kunnen worden gedeeld als dat nodig is. Bij (komende) overstromingen gaat het er dan om dat betrokkenen door het goed uitwisselen van verspreid aanwezige informatie, eenzelfde beeld van de situatie krijgen en daardoor beter samenwerken. Het denken over kennis in termen van knooppunten en verbindingen zie je ook opkomen bij bibliotheken. Een vernieuwend idee is om in plaats van boeken in de kast te zetten, allerlei mensen zichtbaar te maken als knooppunt voor een bepaald thema. Deze mensen geven via de bibliotheek een breed publiek toegang tot hun unieke verzameling. Een ander voorbeeld is de 'Landelijke Deskundigheidsmakelaar' (LDM), bij de politie. Enkele politiemensen die verbonden zijn aan de Politieacademie bouwen en onderhouden een LDM-netwerk van deskundigen op zeer verschillende terreinen. Deskundigen die op hun eigen terrein ook weer een netwerk hebben dat kan worden aangeboord. Politie-korpsen kunnen een beroep doen op dat netwerk en toegang krijgen tot de kennis van dat netwerk als ze met een bepaald vraagstuk zitten of als zij om bepaalde deskundigheid verlegen zitten, bijvoorbeeld tijdens een groot rechercheonderzoek.

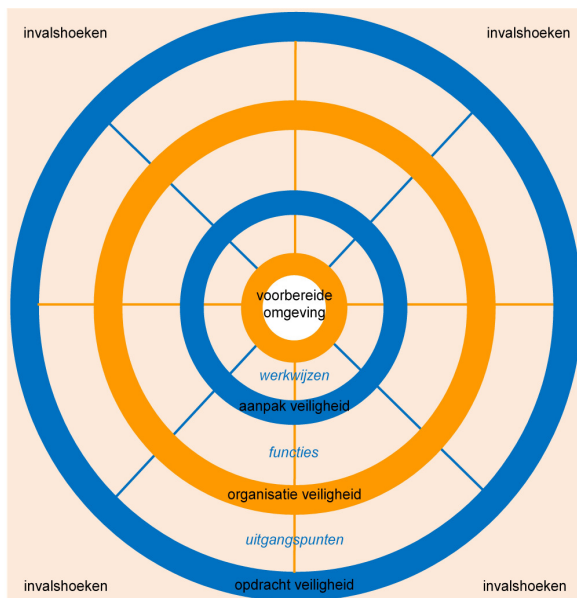
De veiligheidsfunctionaris bouwt zo met betrokkenen aan een uitgebreide kennisinfrastructuur met een diversiteit aan knooppunten, waar iedereen op eigen wijze doorheen kan wandelen en uit kan putten als er vraagstukken zijn rond veiligheid. Essentieel is een brede weergave van alles wat er is aan kennis van veiligheid in het gebied. Voorkom een eenzijdig beeld van veiligheid, diversiteit maakt neutraal en breed toegankelijk, waardoor je er meer mensen bij kunt betrekken en kennis blijft stromen.

5.5. Inzet als bouwsteen – het netwerkomgevingmodel als hulpmiddel

Derde bouwsteen voor het bouwen aan netwerken rond integrale veiligheid is *inzet*. Er zijn veel verschillende partijen die zich bezig houden met veiligheid en die op dat gebied professionele of informele functies vervullen. Uitgaande van een integrale benadering gaat het erom dat je als veiligheidsfunctionaris met de inzet die er is een omgeving voorbereidt die weer uitnodigt om in veiligheid te investeren. Uitdaging is om veiligheid 'publiek' te maken. Het voorbereiden van een omgeving die ook uitnodigend is voor 'publiek' om in veiligheid te investeren vraagt uitwisseling en afstemming van ieder die zich daarvoor inzet. Iedereen heeft een eigen rol op het gebied van veiligheid, maar integratie ontstaat pas als je met elkaar afstemt en een omgeving creëert waarin mensen met elkaar kunnen inspelen op veiligheidsvraagstukken en bereid zijn daar steeds weer nieuwe mensen die betrokken zijn op uit te dagen en in mee te nemen. Het gaat enerzijds om de afstemming tussen partijen die professioneel met veiligheid bezig zijn. Zoals de eerder genoemde organisatorische voorbereiding op overstromingen (paragraaf 32.5, tweede kader). En bijvoorbeeld de samenwerking Beveiliging en Publieke Veiligheid Schiphol (BVPS) (paragraaf 28.6, kader), waarbij betrokkenen samen, als netwerk van organisaties, een 'afgestemde omgeving' vormen voor de veiligheid van de luchthaven. Anderzijds gaat het erom - en dat is een aandachtspunt voor professionals - dat samenwerking geen doel op zich is, maar gericht is op het voorbereiden van een omgeving die het publiek uitnodigt en uitdaagt tot veiligheid.

Hulpmiddel bij de inzet voor veiligheid is het netwerkomgevingsmodel (Poorthuis, 2008). De 'netwerkanalyse' (eerste bouwsteen) en de 'het netwerkomgevingsmodel' zijn als het ware twee zijden van dezelfde medaille.

Figuur 5.4: netwerkomgevingsmodel (Poorthuis2008) toegepast op veiligheid

Met het netwerkanalysemodel analyseer je betrokkenheid en met het netwerkomgevingsmodel zorg je dat je met elkaar afstemt, de omgeving voorbereidt en klaar staat om inzet te leveren. Dat gaat niet vanzelf. Partijen die in eerste aanleg opereren vanuit verschillende invalshoeken (figuur 5.3), dienen bij elkaar te komen, zó dat zij uiteindelijk een geïntegreerd geheel vormen: een voorbereide netwerkomgeving (kern van figuur 5.3). Het netwerkomgevingsmodel laat zien hoe je op verschillende niveaus kunt afstemmen en samenwerken op het gebied van veiligheid: de (maatschappelijke) opdracht tot veiligheid met verschillende uitgangspunten; de organisatie van veiligheid met verschillende functies, de aanpak van veiligheid met verschillende werkwijzen en de voorbereide omgeving waarin veiligheid verschijnt.

In termen van de veiligheidsketen (hoofdstuk 3) gaat het hier om 'preparatie'. Maar nu verwijst preparatie niet alleen naar het in orde maken van de uitrusting (goed onderhouden brandweervoertuigen bijvoorbeeld) of naar het goed regelen van opleiding en oefening (zoals schietinstructie voor agenten). Bij het voorbereiden van de netwerkomgeving gaat het om preparatie door afstemming en samenwerking van netwerken. Dat betekent dat mensen elkaar moeten weten te vinden, dat ze elkaar vertrouwen, dat ze weten wie welke hulpmiddelen heeft waarop anderen een beroep kunnen doen, et cetera. Interdisciplinair oefenen kunnen we zien als een activiteit waarmee hulpdiensten werken aan een voorbereide netwerkomgeving. Maar het begint natuurlijk al met zoiets eenvoudigs als telefoonlijsten die actueel en compleet zijn: wie kan ik waarvoor benaderen als het nodig is? In een onderzoek naar samenwerking tussen de primaire hulpdiensten tijdens incidenten op straat, kwamen Leukfeldt e.a. (2007) tot de conclusie dat de voorbereiding beter kan, niet door meer regels en procedures maar vooral door hulpverleners vaker met elkaar te laten praten over hun onderlinge samenwerking en hulpverleners bij elkaar stage te laten lopen.

Toegepast op je werk als veiligheidsfunctionaris betekent 'voorbereiden van de netwerkomgeving' dat je met iedereen die een inzet kan doen voor veiligheid, bouwt aan een netwerkomgeving die voorbereid is op vraagstukken of incidenten op het gebied van veiligheid. Er zijn veel partijen die zich professioneel inzetten voor veiligheid, zoals brandweer, politie en beveiliging. Deze partijen maken allemaal deel uit van de voorbereide netwerkomgeving, maar in wezen is veiligheid een vraagstuk van iedereen (bewoners, medewerkers, jongeren, enzovoort) en de inzet van velen kan daarom bijdragen aan integrale veiligheid. In zijn onderzoek naar problemen rond Marokkaanse jongeren observeerde Bervoets (2006) bijvoorbeeld

hoe de politie met tal van maatschappelijke organisaties en wijkorganen contacten legde om als zich een nieuw incident zou voordoen samen met anderen het nieuwe probleem het hoofd te kunnen bieden. De politie ging op bezoek bij en onderhield contacten met onder meer ouderraden, theehuizen, moskeeën, buurtvaders, stadsdeelraden, straathoekwerkers en jeugdhonken. Het gaat er bij de voorbereide netwerkomgeving om dat je met alles wat betrokken is en een rol wil spelen een netwerkomgeving creëert die is voorbereid op de verrassing en kan inspelen op onverwachte vraagstukken op het gebied van veiligheid.

Een netwerkomgeving vraagt vertrouwen over en weer, inzicht in en erkenning voor elkaars mogelijkheden, bereidheid tot samenwerking, toegankelijkheid enzovoort. Lukt dat nog niet dan doe je een stap terug en bereid je de netwerkomgeving opnieuw voor. Het is niet altijd eenvoudig om partijen met ver uiteen liggende achtergronden en visies gezamenlijk een voorbereid netwerk te laten vormen. Hoofdstuk 4 bevat methoden die daarbij kunnen helpen.

Werken met een 'voorbereide netwerkomgeving' sluit mooi aan bij het principe van gemeentelijke veiligheidsregie. Gemeenten hebben de regie over veiligheid in hun gebied. Een gemeente heeft geen doorzettingsmacht over haar partners in veiligheid, maar dient wel 'de regie' te voeren in lokaal veiligheidsbeleid. Voor de gemeente is het dus zaak om door overtuigend te zijn, te motiveren, te enthousiasmeren, partners bijeen te krijgen en te houden, en ze tot inzet te verleiden. Het werken aan een vruchtbare netwerkomgeving, is één van de dingen die de gemeente kan doen. Dat geldt ook voor partners onderling. Iedere veiligheidsfunctionaris kan vanuit zijn opdracht op het gebied van veiligheid werken aan een vruchtbare netwerkomgeving.

5.6. Vermogen als bouwsteen – netwerkprogramma als hulpmiddel

Vierde bouwsteen voor het bouwen aan netwerken rond integrale veiligheid is *vermogen*. Een ambitie als veiligheidsfunctionaris is dat de wijk, de stad of het bedrijf waar je werkt het vermogen heeft om de vraagstukken rond veiligheid aan te kunnen. Dat vraagt nog al wat van het gebied waar je werkt en ook van jezelf:

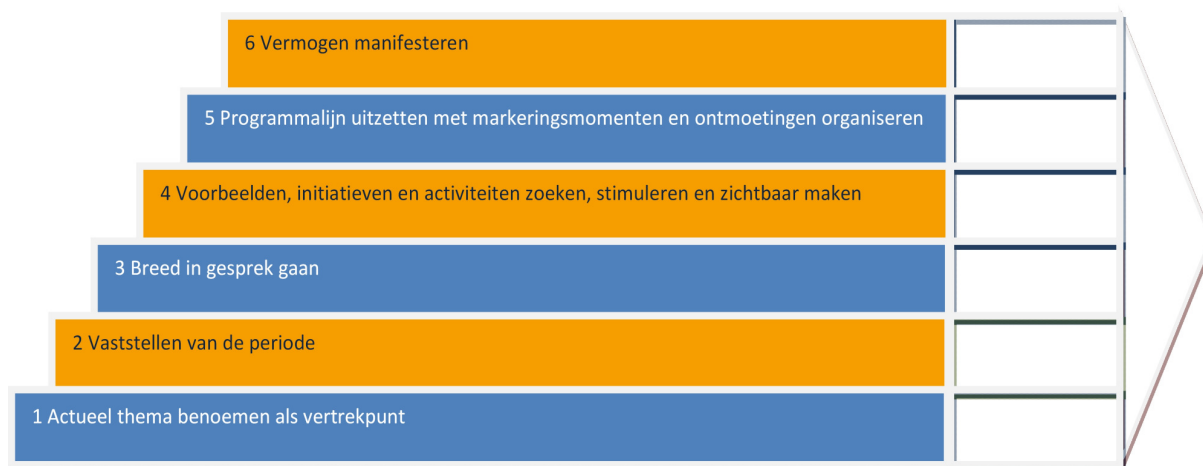
- Ben je in staat om in te spelen op vraagstukken op het gebied van veiligheid?
- Ben je in staat om het netwerk aan te boren dat je nodig hebt om het antwoord op het vraagstuk te realiseren?
- Ben je in staat om uit te gaan van het potentieel in jouw gebied en kun je ondersteunend zijn aan de kracht daarvan?

Hulpmiddel voor het versterken van het vermogen op het gebied van veiligheid, is het ontwerpen en inzetten van een netwerkprogramma. Met een netwerkprogramma bouw je periodiek de aandacht voor veiligheid in het gebied opnieuw op aan de hand van een thema als vertrekpunt en een programmalijn als weg van potentieel naar vermogen. In het netwerkprogramma gaat het om het onderzoekend bouwen aan vermogen. Je onderzoekt via het thema en bouwt via de programmalijn. Een netwerkprogramma richt zich niet op een thema als doel op zich, maar gaat uit van een thema als vertrekpunt. Je onderzoekt gedurende een bepaalde periode vanuit dat vertrekpunt en bouwt volgens een ontworpen programmalijn van potentieel naar vermogen. Vervolgens laat je het thema los, benoemt een nieuw thema als vertrekpunt, zodat de aandacht voor veiligheid levend blijft en ontwerpt een nieuwe programmalijn. Een netwerkprogramma bestaat uit een aantal lagen (figuur 5.4):

1. actueel thema benoemen als vertrekpunt,
2. vaststellen van de periode,
3. breed in gesprek gaan,
4. voorbeelden, initiatieven en activiteiten zoeken, stimuleren en zichtbaar maken,
5. programmalijn uitzetten met markeringsmomenten en ontmoetingen organiseren,
6. vermogen manifesteren.

Figuur 5.5: De lagen van een netwerkprogramma (Poorthuis, 2008)

Hieronder staan die zes lagen nader toegelicht.

Thema

Je begint een netwerkprogramma met het benoemen van een actueel veiligheidsthema waarvoor je aandacht wilt vragen, bijvoorbeeld ‘veiligheid in de wijk’ of ‘arbeidsveiligheid’. Het thema is vertrekpunt. Dit betekent dat je vanuit het thema blijft kijken, via het thema communiceert en bij alles steeds de relatie blijft leggen met het thema. Ruth Cohn (1979) omschrijft het thema als de oneindige combinatie van alle in aanmerking komende concrete en abstracte factoren. Inderdaad oneindig, want je kunt er altijd weer vanuit een andere invalshoek naar kijken. Door een thema vertrekpunt te maken, creëer je de ruimte om het van verschillende kanten te onderzoeken en iedereen die er wat mee heeft erbij te betrekken. Het gaat er niet om dat je er alles van weet, maar dat je de uitdaging aangaat om te weten en een bewustzijn op gang brengt. Dat bewustzijn blijft zich ook los van het programma ontwikkelen. Vraagt een bepaald thema extra aandacht dan kun je opnieuw een netwerkprogramma rond dat thema starten. En ook los van een netwerkprogramma kun je af en toe de vraag stellen: wat weten we nu van.....? Soms is dat ook genoeg om het weer even met elkaar te ordenen.

Periode

Als je het thema hebt benoemd, bepaal je de periode. De periode is, afhankelijk van het thema en de omstandigheden, bijvoorbeeld enkele maanden of een jaar. Een netwerkprogramma heeft altijd een duidelijk begin en eind. Dat draagt eraan bij dat de aandacht voor het onderwerp levend blijft en voorkomt dat thema's lange tijd in je rugzak blijven zitten of aanwezig zijn zonder daadwerkelijk aandacht te krijgen. Vraagt een onderwerp daarna nog aandacht dan kun je het altijd opnieuw en aangescherpt weer tot thema maken en een nieuw netwerkprogramma starten. De aandacht voor veiligheid stopt dus niet, maar krijgt periodiek een nieuwe impuls.

Gesprek

Vervolgens ga je open in gesprek en je zorgt ervoor dat je het gesprek breed op gang brengt. Je doet dit enerzijds om te ontdekken wat er allemaal is met betrekking tot het thema en anderzijds om het veiligheidsbewustzijn in het gebied op gang te brengen en de aandacht voor veiligheid levend te houden. Het thema is een aanleiding om het gesprek over veiligheid in jouw gebied aan te gaan en een motor om het gesprek gaande te houden. Uitdaging is dat het thema het gesprek van de dag wordt. Daarbij kun je iedereen aanspreken en uitnodigen, die op

enigerlei wijze betrokken is bij het thema. Door in gesprek te gaan ontstaat uitwisseling en afstemming. Zolang er een thema centraal staat, gaat het gesprek door.

Voorbeelden en initiatieven

Als veiligheidsfunctionaris onderzoek je met het thema als vertrekpunt wat er allemaal al is op het gebied van veiligheid. Je verzamelt voorbeelden, initiatieven, uitspraken en materiaal en maakt deze via verschillende media zichtbaar. Maak daarbij creatief gebruik van alle media die er zijn. Naast webcommunicatie kun je denken aan plaatselijke kranten, nieuwsbrieven, posters of een tentoonstelling, bijvoorbeeld in de hal van een bedrijf of in de bibliotheek in de stad. Het gaat steeds om wat personen en hun netwerken feitelijk doen en weten van het thema. Het gaat niet om meningen van of over anderen. Door het betrekken en verzamelen van alles wat er al is, benut je de krachten die er al zijn in het gebied en bouw je aan de basis van veiligheid vanuit het gebied zelf. Doordat initiatieven en voorbeelden bekend raken in relatie tot het thema, gaan ze werken voor het thema en vergroten de draagkracht voor veiligheid in het gebied.

Programmalijs

Je zet een programmalijs uit met markeringsmomenten. Deze markeringsmomenten zijn ontmoetingsmomenten. Per ontmoetingsmoment kijk je wie en wat je met betrekking tot het thema bij elkaar wilt brengen. Je maakt gebruik van zinvolle kruispunten met gebeurtenissen die al plaatsvinden in het gebied, bijvoorbeeld een festival of een markt of een bedrijfsuitje. Ook kijk je hoe je kunt inspelen op gebeurtenissen die specifiek met het thema te maken hebben, zoals een debat over gevaarlijke verkeerssituaties of overlast. Tijdens ontmoetingsmomenten kun je ook weer andere hulpmiddelen inzetten zoals de netwerkanalyse. De ontmoetingsmomenten stimuleren betrokkenen in het gebied om initiatieven te nemen en bij te dragen aan veiligheid of geven de aanwezige initiatiefkracht een extra stimulans.

Manifestatie

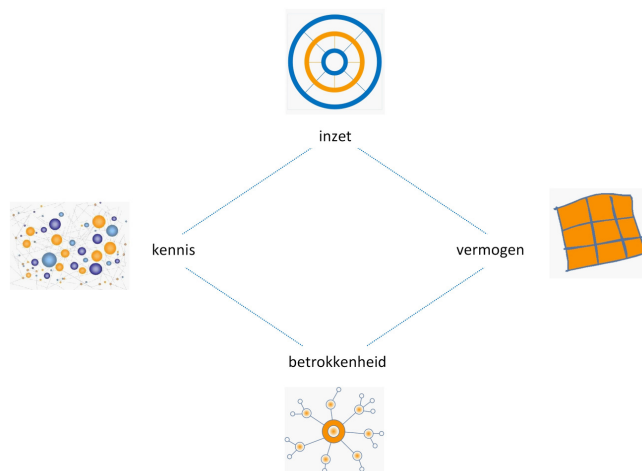
Je rondt een netwerkprogramma af met een manifestatie. Tijdens de manifestatie komt alles bij elkaar wat het actuele thema aan vermogen genereert en dit wordt publiek gemaakt. De manifestatie is ook een ontmoetingsmoment van initiatieven en netwerken en laat zien wat deze met elkaar kunnen. Met de manifestatie wordt het thema afgerond. Het thema wordt losgelaten en de aandacht voor veiligheid wordt met een nieuw thema weer actueel gemaakt.

Eventueel kan een manifestatie worden ondersteund met een aantrekkelijke publicatie waarin het thema staat beschreven, initiatieven en netwerken zich presenteren en de bijdrage aan het vermogen om vraagstukken aan te kunnen op het gebied van veiligheid zichtbaar wordt gemaakt.

5.7 Bouwen aan netwerken rond integrale veiligheid - het dynamische netwerkpatroon

Bouwen aan netwerken is niet alleen essentieel voor jou als veiligheidsfunctionaris. Je streeft er naar dat bouwen aan netwerken vanzelfsprekend wordt voor al diegenen die betrokken zijn bij veiligheid. Door het bouwen aan netwerken ondersteun en stimuleer je de eigen mogelijkheden en de zelfwerkzaamheid rond veiligheid in het gebied. De bouwstenen: betrokkenheid, kennis, inzet en vermogen zijn dynamisch. Zij bewegen op zichzelf, opeenvolgend, in samenwerking en in samenhang en vormen samen een dynamisch netwerkpatroon voor het werken aan integrale veiligheid dat alles wat met veiligheid te maken heeft verbindt (figuur 5.5).

Figuur 5.6: dynamisch netwerkpatroon (Poorthuis, 2008)

Bateson (1984) geeft aan dat je een patroon dat verbindt het beste kunt voorstellen als een dans van op elkaar inwerkende delen. Het is de kunst van de veiligheidsfunctionaris om met dit patroon de aandacht voor veiligheid te *dienen*, te *dragen*, te *delen* en *door te geven*. Veiligheidsfunctionarissen werken in situaties waar veiligheid extra aandacht en zorg nodig heeft. Je zou kunnen zeggen dat je grootste ambitie is om jezelf overbodig te maken en tegelijkertijd de aandacht voor veiligheid in het gebied levend te houden.

Kernbegrippen

Bouwstenen voor het bouwen aan netwerken:

betrokkenheid, inzet, kennis en vermogen

Dynamische netwerkpatroon:

Patroon van de vier bouwstenen die voortdurend op elkaar inwerken en samen verband geven aan het werken aan veiligheid in een bepaald gebied.

Kennisinfrastructuur rond veiligheid:

Een geheel van knooppunten en verbindingen dat toegang geeft tot kennis over veiligheid. Knooppunten worden ook wel 'nodes' genoemd.

Kennisweb:

Een digitale aanpak voor het verzamelen, zichtbaar en toegankelijk maken van kennis in netwerken.

Netwerk:

Een dynamische aaneenschakeling van relaties die mensen leggen tussen een bepaalde kern die uitstraalt en aantrekt en alles wat daarbij betrokken is.

Netwerkanalyse:

Instrument om te ordenen in netwerken *wat* er allemaal betrokken is bij een initiatief en inzichtelijk te maken *wie* het initiatief dragen of schakel zijn.

Netwerkprogramma:

Hulpmiddel voor het versterken van het vermogen in een bepaald gebied door het periodiek opbouwen van de aandacht voor veiligheid vanuit een bepaald thema als vertrekpunt.

Posities van betrokkenheid in netwerken:

Een netwerk kent vijf posities van betrokkenheid: initiatiefnemer, partner, schakel, leverancier en gebruiker

Voorbereide netwerk omgeving:

Omgeving die voorbereid is op de vraagstukken rond veiligheid, waarin de inzet van de netwerken integreert, bewustzijn op gang komt, ruimte is om te leren en die uitnodigend is voor 'publiek' om in veiligheid te investeren.

Vragen/opdrachten

1. Wat houden de vier bouwstenen in? Beschrijf kort het onderscheid tussen de vier bouwstenen.
2. Maak een netwerkanalyse vanuit een eigen initiatief op het gebied van veiligheid en beschrijf de posities van betrokkenheid.
3. Ontwerp een netwerkprogramma rond een actueel thema voor je eigen woon- of werkomgeving.

Literatuur

- Bateson, G (1984) *Het verbindend patroon*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Bervoets, E.J.A. (2006) *Tussen respect en doorpakken. Een onderzoek naar de politieke aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*. Den Haag: Elsevier.
- Cohn, R. (1979) *Tematische interactie*. Bloemendaal: Uitgeverij Nelissen.
- Latour, B. (2005) *Reassembling the Social. An introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Leukfeldt, E.R., K.W.C. van der Straten, M.P. Kruis en W.Ph. Stol (2007) *Ter plaatse. Alledaagse samenwerking tussen primaire hulpdiensten*. Den Haag: BJU.
- Poorthuis, A. (2009) Tussen potentieel en praktijk. in: *Ruimte voor onderzoekende professionaliteit*. Assen: Van Gorcum.
- Poorthuis, A (2008) Netwerkprogrammameergang voor organisatie- en gebiedsontwikkeling. Kortenhoef: Stichting Eigentijdse Verbindingen.
- Poorthuis, A. red (2006) *De kracht van netwerkbenadering*. Assen: Van Gorcum.
- Poorthuis, A., C. van der Bijl en L Hoogerwerf (2004) *De aandacht voor het netwerk*. Kortenhoef: Uitgeverij De Arend.